

akarják elnöknek. Most az én dolgom lesz a dolgot szélesebb alapokra fektetni. Nem lesz nehéz dolog. Ty maga nagyon hajlik a megoldás felé, ezt mondotta Annusnak." (Kéthly Annának.) L. BVP 275.

² Tisztelet és altisztelet természetesen átvitt értelemben, felső és alsó szintű vezetők.

³ Böhm, hogy ne vegye el a kétkedő Károlyi kedvét a hazatéréstől, a hazatérést sürgető leveleiben talán eltulozta a hazai politikusok várakozását és lelkesedését. Őszintébben szövegtől akkor, amikor már ő is, Károlyi is az újabb emigrációt választották. 1949. október 10-én, néhány héttel halála előtt írta Károlyinak Stockholmból:

"Visszatérésem első pillanatától fogva legfőbb kötelességemnek tartottam, hogy előkészítsem a Te ... méltó hazatéréseidet. Soha nem tudattam Veled – vagy mellékmondatokban – azt a visszautasító, kicsinyes magatartást, azt az ellenkezést, a féltékenységtől fűtött rosszindulatot, amelyet a két személyi főtényezőnél, Rákosi Mátyásnál és Szakasits Arpádnál tapasztaltam. Sőt inkább szépittem vagy elhallgattam a megalázó válaszokat ... amikor 1947. január elsején, a szociáldemokrata párt nevében újévre Nálad tisztelegtünk, Szakasits durva szavakkal utasította vissza, hogy a küldöttségben részt vegyen. S mikor első ízben vettem fel, hogy a nép és az ország érdekében Téged köztársasági Elnöknek kellene megválasztani, s többrendbeli tárgyalásaim után meggyőződtem arról, hogy inkább a mindenre kész eszköznek jól bevált és idejében kidobható Tildy Zoltán mellett foglalnak állást, igyekeztem legalább az ország érdekében elérni azt, hogy Téged követte nevezzenek ki, hogy a békekonferencián és a különböző országokban méltó képviselőtünk legyen, akkor Rákosi olyan kijelentést tett, melynek gondolatára még ma is vérzik a szívem." (PIL 939. f. 28. ó. e.) A köztársasági elnök személyéről az 1946. január 24-i és 29-i pártközi értekezleteken állapodtak meg. Az értekezlet jegyzőkönyveit közli: Pártközi értekezletek 1945-1948. Szerk.: Horváth Júlia és mások. Budapest, 2003.

¹ L. e kötet 189. sz. levelének jegyzetét.

⁵ Tűlzás, hogy a Kisgazdapárt a fasiszták gyűjtőmedencéje lett volna, de miután a választásokon jobboldali pártok nem vehettek részt, a Kisgazdapárt nemcsak saját hívei szavaztak, hanem jobboldali szavazók is. Így a Kisgazdapárt abszolút többséget kapott, s maga is belátta, hogy ezt a többséget nem tekintheti reálisnak, a baloldal vezetői pedig tudták, engedékenységéért a Kisgazdapártnak jutalom jár, s az elnöki rang átengedése volt a legalkalmasabb kompenzáció.

⁶ Általában ennyit tarthattak meg birtokukból az ellenállásban elismerten részt vett nagybirtokosok.

⁷ Böhm levelét Práger juttatta el Károlyihoz. Kísérőlevelében hosszan méltatja Károlyi érdemeit, egyben közli, hogy ő Londonban marad és folytatja kiadói tevékenységét. Különböző levelek és dokumentumok másolatát kéri: „Nem akarok még ma könyvet írni mindezekről a dolgokról, de nagyon vigyázok, hogy a történelemnek ez a fejezete ne legyen meghamisítva. Mert ha ennek a legkisebb jelét látom, akkor cselekedni fogok. Ezért gyűjtöm az adatokat.” (PIL 704. f. 82. ó. e.)

194. KÁROLYI MIHÁLY JÁSZI OSZKÁRHOZ

(London, 1946. január)

...¹ kezébe, az országok ezekben az országokban látszatdem. intézményekkel kormányoztak volna. Megengedem, az elv szempontjából nem lett volna nagyon örvendetes, de a minden ízében reakciós M.országban csakis a dem. elv megsértésén keresztül lehetett volna megakadályozni, hogy a régi erők vissza ne jöjjenek. Nem is beszélve a magyar úri osztályról, még a Scheidemann irányában nevelt ipari munkásság, sőt még azok a parasztok, akik most kaptak földet, 100% nacionalisták a rossz értelemben. Magyarország ma inkább, mint valaha, urakból és bitangokból áll.²

Az angol kormány, dacára hogy Labour, a Brit Birodalom érdekeit, állományát elsőrendű érdekének tekinti. Az angol impérium érdekei számos esetben ellentétben állnak az oroszok érdekeivel (ez így volt az egész 18-19. század óta). A Labour-kormány dilemmában van. Vagy elősegíti a balkáni államokban az ún. demokráciát, és ezzel viszuülteti a nyeregbe a horthystákat (Bethlennel, Eckhardtal, esetleg még Ottóval is), vagy hallgatólag hozzájárul, h. az oroszok diktatori erővel megakadályozzák a régi erők lábra kapását.

Az első esetben az Angol Birodalom érdekét szolgálja, visszaszorítja az oroszokat a Balkántól és a Földközi-tenger felé való drangjától.³ Ezzel a politikával azonban árt, és megnehezíti (idővel lehetetlenné teszi) belpolitikai, szociális reformpolitikáját, mely valóban radikális.

Ha a második utat választja, az Impérium érdekei ellen cselekszik ugyan, de Európaszerte egy erős hátvédet épít fel szociális reformjai számára. Az első esetben elveszíti

Oroszországot és az európai kontinens baloldali támogatását – mely ma ugyan semmi, de holnap minden lehet –, és akarva nem [akarva] az USA karjaiba dobja magát, melynek ölelésétől összeroppanhat.

Katussal sokat vitatkozunk...⁴ Érvelése, h. Oroszországot nem lehet többé baloldalinak tekinteni – a Labour-Anglia sokkal inkább az –, Szovjet-Oroszország agresszív, Anglia defensive imperialista alapon áll. Az orosz tutéla⁵ [sic!] M.o. számára azt jelentené, hogy „Von der Dekadenz in der Barbarei”⁶ esne.

Nézetem szerint Katus téved, mikor azt mondja, a szovjetrendszer – dacára a termelési eszközök kisajátításának –nem tekinthető (még potenciálisan sem) szocialista államnak. De még ha igaza is lenne, az eltaposott progresszív Európának és M.o.[nak] szüksége van a szovjet támogatásra, mert ha ez sincs, akkor Európa Labour Partystól a Wall Street-i Mammot martaléka lesz.

Sok jel máris arra mutat, h. ez a jobbra irányuló folyamat máris megkezdődött. Az új 5 koronás⁷ éremre ráverték a Szent Koronát. Bpestnek még mindég van egy Horthy Miklós főutcája⁸ – Bárdossyt ugyan felakasztották, de Horthyt mint háborús bűnöst ki sem kérték. A „kleine Diebe hängt man, Grosse läßt man laufen”-nek⁹ is vannak határai. Csak most (úgy hallom, de ez sincs konfirmálva) törölték el azt a törvényt, mely hazaárulással bélyegezett meg. A király nélküli bastard után a Szentkoronás Köztársaság szörnyszülöttje már útban van. Amint látod, nincsenek illúzióim, és nem viselkedek vak bizalommal sem Sztálin, sem Beneš, még kevésbé Tildy iránt. Amit Bpestről hallok, mélyen elszomorító. A gazdasági nyomor mellett pazar fényűzés látható mindenhol. A hotelekben pezsgős vacsorákat adnak, mialatt a szegények 1 kiló krumplióért 9000 pengőt fizetnek. Tej még a gyerekek számára sincs, de pezsgő, tokaji, cigányzene, az van, csakúgy, mint Horthy paradicsomában.

Das ist kein Kaffeehaus für mich.¹⁰

De akkor minek hazamenni?

Pour l'honneur de drapeau!¹¹ Azt írod, jó lenne, ha pár megbízható embert magam köré gyűjtenék. Hogy is ne! De hol vannak? Kilenc hónap óta egyetlenegy sem jelentkezett. A levelezés nehézségei nem kifogás. Egy hónap előtt az ifjúság világkongresszusára 8-10 M.o. delegáltak is Londonban jártak – több, mint egy hónapig voltak itt. Egy sort, egy izenetet sem hoztak számomra. A delegáltakat Szabó Zoltán (falukutató) vezette. Igen értelmes fiatalember. Összesűrítve ezeket mondta: 1. M.oban nem volt forradalom (ez így is van), de nem is lesz. Aminek Szabó igen örült. 2. 1918-1919, októberi forradalom emlékét nem kell emlegetni, ez zavarólag hat. 3. Szent István emlékét azonban ápolni kell, mert a magyar nép ehhez ragaszkodik. 4. Az emigráció baja, h. mindent az októberi szemszögből néz. 5. A lex Károlyit azért nem törölték el, mert *elfelejtették!*

Mikor számos ellentmondásaira rámutattam, elösmerte, h. a földreform forradalmi aktus volt, de ezen már túl vagyunk. Mentegetődött a forradalom szó használata ellen, mint valami *meggyalázó* kifejezés ellen. 6. Miért nem kérték ki Horthyt? „Elfelejtettük.” Ezeket az *elfelejtéseket* Freud megmagyarázta. Mindenkinek, még a baloldalnak is, vaj van a fején, az átvészelt sertések is bizonyára elfelejtik, h. disznók voltak.

Londoni tartózkodásuk alatt egy nagygyűlést tartottak, melyen Szabó Zoltán elnökölt. Mindenről beszéltek – az összebombázott Hangli[ról] és Margitszigetről, *nemzeti büszkeségeinkről*, de politikáról egy szó sem esett. A gyűlés végén a Himnusz lett elénekelve. – Miért nem a Kossuth nótát? – kérdeztem. – Egységesíteni akarták a londoni csürhét ezen dallal. Más szóval meg akarták a publikumot nyugtatni, h. nem lesz forradalmi átalakulás, minden szépen vissza fog a jó régi Horthy-mederbe folyni.

Remélem, h. tévedek, és h. a kép nem ennyire sötét, és h. Magyarország nem olyan, mint egy kétféjű borjú, mely egyik nyelvvel az angolszászok, másikkal Sztálin lábait nyaldossa.

Mindazokból, amit írtam, természetesnek fogod te is tartani, h. nem tartom magamat alkalmasnak, h. én legyek ennek a megalkuvó, progresszív érzék nélküli Köztársaság[*nak az*] elnöke. Ha 20 évvel fiatalabb lennék, megtenném. 26 évi távollét után hajosan adhatnék belpolitikai tanácsokat. Dacára, h. nem felejtettem el magyarul, mégsem beszéljük ugyanazt a nyelvet. Csak külpolitikai téren érzem, h. segítségére lehetnék. A londoni követség megfelelt volna, de ezt az állást máris Bedének kiosztották. (Az én mellőzésem itt is kitűnt. Ugyan azzal érveltek itteni barátaim, h. magasabb állást szántak számomra. Ha ez így is lenne, amiben okom van kételkedni, legalábbis kikérhették volna véleményemet a londoni követ személyét illetőleg, Bede Horthy hű szolgája volt. Megmondhattam volna, h. Bedét teljesen alkalmatlannak tartom.)

Ha otthon leszek, egy-kettőre tisztában leszek a helyzettel. Ha nem bíznak meg egy általános külpolitikai misszióval, két hét után vissza fogok utazni.

Ha a köztársasági elnökséget fogják orrom előtt lebegtetni – udvariasan azt fogom válaszolni, h. meglátom, h. el tudom-e fogadni. Időközben Angliában maradok. Neked azonban már most is megmondhatom, alaposan tévednek, ha azt hiszik, h. megkaphatnak arra, h. mint Elnök más teendőm ne legyen, mint aláírással szentesíteni disznóságait. Én híve vagyok most is az orosz és szláv orientációnak, megengedem nem *vonalas híve*. Ezt tudják és érzik az oroszok, ezért sem lettem általuk támogatva. Jobb volt Miklós és Vörös, ilyen *cselédeket* szeretnek.

De amint mondom, ilyen személyes mellőzések dacára nem változtam.

Az oroszok azért tartózkodók, mert félnek, h. túlságosan komolyan veszem a szocializmust – éppúgy, mint Tildyék. Les beaux esprits se recontrent.¹² Szeretném, ha nem értenél félre. Levelem elején kritizáltam az angolszász politikát azért, h. követelte a demokráciának 100%-os applikálását. Nézetem szerint ez merő lehetetlenség. A magyar aktív és passzív választói jogot azoktól, akik pro nációk voltak, 10 évig meg kellett volna tagadni. (De felelheted, akkor csak 1-2% mehetett volna az urnákhoz, mert hisz 99% horthysta volt.) Ebben igazad van, de kevés választót jobban lehetett volna kézben tartani. Egy ekképp létrejött parlament egyenlő lett volna egy parlamenti diktatúrával, orosz fennhatósággal.

Ha már rászántad magadat Magyarországra ellátogatni, nem jöhetnél-e előbb pár hétre Angliába?

Nem tehetnének-e azután együtt az utat hazafelé? Eltekintve, h. nagyon szeretnék veled Bpestre érkezni, itt igen fontos és hasznos előmunkát végezhetnél. Baloldali Labour párti és liberális körök igen nagyra becsülnék. Te meggyőzőbben tudod megmagyarázni, mennyire komoly az a veszély, h. ha az oroszok kivonulnak, M.o. vissza fog esni a régi irányba.

Ez ellen most kell védekezni – ez angol és Labour-érdek. Ehhez három dolgot kell tenni. 1. Gazdasági segély. (Egyelőre £ 1 000 000-t helyeztek kilátásba, ami édeskevés, de jobb, mint semmi.) 2. Ki kell cserélni az angol kiküldötteket progresszív gondolkodású emberekkel. A mostaniak (Gascoigne, Chambers és Stuart) egy jottával sem jobbak, mint a 18–19 [századi] angol diplomaták. 3. Egy erőteljes Labour-programot kell M. ország számára kidolgozni és nem szabad az oroszok ellen gombostű szúrásokkal elrontani az amúgy is rossz viszonyt.

Remélem, h. feleséged azóta kigyógyult, akinek kérlek add át üdvözetemet. Maradok mély és hű barátsággal

Károlyi Mihály

P. S. Olvasd el a „The National Geographic Magazine” decemberi 1945 számát Magyarországról. Ebbe a bordély légkörbe, mely klerikális Szent Jeromos-i szentelt vízzel lesz mitizálva, nem tudok beleilleszkedni.

PIL 704. f. 130. ó. e. (fogalmazvány)

¹ Károlyi levelének olyan fogalmazványát ismerjük, melynek az eleje, mintegy három oldala hiányzik. Mellette azonban ott van rövidebb vázlata, melyből képet kaphatunk a hiányzó rész tartalmáról. Először a Kisgazdapárt választási győzelmével foglalkozik, levonva belőle azt a következtetést is, hogy nem őt fogják meghívni az új köztársaság elnökének, „ha Elnök választásra kerül a sor, nem én, de Tildy és Zsedényi lesznek a jelöltek. Különösen azóta győződtem meg erről, mióta Szabó Zoltánnal ... beszéltem”. Nagy benyomást tett rá már akkor „ez az igen értelmes fiatal író”, aki szerint „Október emlékét nem kell feleleveníteni, mert az zavarólag hat. Az emigránsok fő hibája szerinte, hogy mindent Október szemszögéből néznek. A kommunisták pedig a Tanácsköztársaság alapján állnak, ami pedig ellentétes Október értékelésével!”

Károlyi szerint az FKGP többsége ugyan nem németharát, de nem is orosz- vagy Nyugat-barát, hanem „nem-nem-sobás”, antiszociális, és nem híve a radikális földreformnak.

Másrészt Sztálin azért, hogy a háborút megnyerje, feláldozta a kommunista ideológiát. Így Magyarországon egy idő után restaurálni fogják a régi rendszerből, amit lehet, mert így lesz az új rendszernek erős bázisa. „Igaz, hogy Bárdossyt felakasztották, de az is Horthy emlékének megmentése érdekében történt. A hűnösöket hűnbakokkal szokás megmenteni.” Nem kellett volna rögtön bevezetni az általános választójogot, mert momentán az is Horthy híveinek kedvez. Előbb-utóbb még a királyságot is visszaállíthatják.

„Legfontosabb a jövő számára az utóállamokkal való együttműködés. A csehek a magyarok kiűzésével alaposan elfrontották ennek kilátásait, mi viszont rádupláztunk a svábok kilakoltatásával, amivel Ausztriával való összeműködésünket megnehezítettük.”

² Utalás Ady ismert sorára: „Árpád hazájában jaj annak, aki nem úr és nem bitang.” (Magyar jakobinus dala.)

³ Itt: nyomulásától (a német „Drang nach Osten” jelszó mintájára).

⁴ A következő mondatot Károlyiné az olvashatatlanságig összefirkálta, valami olyasmi vehető ki homályosan: Összerinte Oroszország letért a régi (?) útjáról.

⁵ Talán az angol tutelage = gyámkodás szóból.

⁶ „A dekadenciából a barbárságba” (német).

⁷ Értsd: pengős.

⁸ A budapesti Horthy Miklós út, körtér és sétány nevét csak 1945. november végén változtatták meg.

⁹ „A kis tolvajokat felakasztják, a nagyokat futni hagyják” (német).

¹⁰ Nem az én kávéházam (német).

¹¹ A zászló becsületéért (francia).

¹² A széplelkek felismerik egymást (francia).

195. KÁROLYI MIHÁLYNÉ JÁSZI OSZKÁRHOZ

(Ewshott, 1946. január)

My dear Jászi,

Please excuse me for writing to you in English, but as I possess no Hungarian typewriter, it is easier this way.

The letter you wrote to Michel touched and impressed me greatly. It gave us new courage to face the dire situation from which we feel that there is no escape any more. All reports reaching us from Hungary are disastrous, not only economically but politically as well. It seems from all symptoms that the left is very weak, and the Károlyi-Jászi group non-existent. Since Hungary has been liberated, we have not got in direct communication with the responsible people in Budapest, the wire sent to Zsedényi remained without reply, and it was only two weeks ago that we read in the Népszava that a law is in preparation to abolish the Lex Károlyi and rehabilitate Michel. Probably Böhm's arrival and his suggestion has had its effect. Bölöni it also seems, is completely neglected.

We agree completely with the importance you attach to a small group of people who would rally around Michel and help him in a task much more difficult than the one